

I. KONSTITUCINĖ JUSTICIJA

ASMENŲ LYGYBĖS PRINCIPAS, KAIP TEISĖS AKTŲ KONSTITUCINGUMO MATAS, LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO PRAKTIKOJE

Doc. dr. Egidijus Jarašiūnas

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 46
Elektroninis paštas ktk@ltu.lt

Pateikta 2004 m. gegužės 26 d.

Parengta spausdinti 2004 m. birželio 4 d.

Pagrindinės sąvokos: konstitucinis asmenų lygybės principas, formali teisinė lygybė, nediskriminacija, privilegijų neteikimas.

S a n t r a u k a

Šiame straipsnyje analizuojamas konstitucinis asmenų lygybės principo kaip teisės aktų konstitucingumo tikrinimo mato taikymas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje. Konstitucinio Teismo nutarimuose yra atskleista, kad tai formalios teisinės lygybės principas (nors tai nepaneigia galimybės tam tikroms asmenų kategorijoms, kurių skirtinga padėtis, nustatyti nevienodą teisinį reguliavimą), kad šis principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, kad šį principą galima suprasti ir kaip bendrąjį Konstitucijos principą, ir kaip prigimtinę teisę. Šis principas glaudžiai susijęs su kitais Konstitucijos principais ir nuostatomis. Nediskriminacija, privilegijų neteikimas, asmenų lygybė įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ir pareigūnams – šio principo esmę atskleidžiantys elementai. Asmenų lygybės principo laikymosi teisės aktuose kontrolė – vienas iš ordinarinės teisės konstitucingumą užtikrinančių elementų.

I. Analizuojant Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją interpretuojant įvairias Konstitucijos nuostatas pastebėta, kad kai kuriems Konstitucijos straipsniams teko išskirtinis dėmesys, kad jie tapo nevienkartinio tyrimo ir interpretavimo objektais. Šiuo požiūriu išsiskiria „du Konstitucijos straipsniai – „lyderiai“. „Tai Konstitucijos 23 straipsnis (nuosavybės neliečiamumas) ir 29 straipsnis (asmenų lygybė ir nediskriminavimas)“ [1, p. 10].

Nuosavybės klausimų aktualumas, suvokiant mūsų visuomenėje vykstančius privatizavimo, nuosavybės teisių atkūrimo procesus, atrodytų visai suprantamas. Tačiau kodėl taip dažnai Konstituciniam Teismui teko interpretuoti Konstitucijos 29 straipsnį, įtvirtinantį, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs, kad

žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jiems privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Tai atsitiktinumas? Lietuviška specifika? O gal ir kitur ši konstitucinė dimensija ne mažiau „populiari“?

Jeigu peržvelgtume įvairių šalių konstitucinių teismų jurisprudenciją, nesunkiai pastebėtume, kad didelė dalis jų sprendimų pagrindinių teisių apsaugos klausimais yra grindžiami konstituciniu asmenų lygybės, arba lygiateisiškumo, principu. Analizuojant motyvus, dėl kurių Austrijos Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančiais Konstitucijai įstatymus dėl pagrindinių teisių pažeidimo 1946–1976 m., teigiama, kad dažniausiai „įstatymų anuliavimo priežastis yra lygybės principo pažeidimas: 121 atvejis iš 142, arba 9 atvejai iš 10“ [2, p. 49]. Panaši padėtis Vokietijoje – lygybės principu dažnai vadovaujamosi, nors konstituciniai skundai ir teismų kreipimaisi, pagrįsti vien lygybės principo pažeidimu, tenkinami gana retai [2, p. 63]. Nagrinėjant Prancūzijos Konstitucinės Tarybos sprendimus pastebima, kad „(...) lygybė yra beveik visų Tarybos sprendimų pagrindas, ji apima nepaprastai plačią sritį, lygybės principas vis plačiau taikomas“ [3, p. 353]. Nuo Konstitucinės Tarybos 1973 m. gruodžio 27 d. sprendimo „*Taxation d'office*“ byloje vadovaujantis šiuo principu buvo išnagrinėta daugiau nei 150 bylų. Apie Italijos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją rašoma taip: „Lygybės principui tarp saugomų konstitucinių principų tenka ypač svarbi vieta: nuo 1956 m. iki 1979 m. beveik pusė sprendimų (219 iš 456) prašymą patenkinti buvo grindžiami lygybės principo pažeidimu, šiandien tuo taip pat grindžiami du iš trijų tokių sprendimų“ [2, p. 76]. Belgijos Arbitražo Teismui pagal Belgijos Konstitucijos 142 straipsnį tiesiogiai patikėta spręsti, ar nesikėsinama į šios šalies Konstitucijos 10 straipsnyje suformuluotą lygiateisiškumo principą (greta Belgijos Konstitucijos 11 straipsnyje įtvirtinto nediskriminavimo principo ir 24 straipsnyje laiduotos mokymo laisvės). Arbitražo Teismas saugo tik šias pagrindines laisves. F. Delperée, analizuodamas Belgijos konstitucinę jurisprudenciją, pastebi, kad joje teisinės lygybės taisyklės panaudojimas yra ypač vaisingas [4, p. 211]. L. Garlicki, apžvelgdamas Lenkijos Konstitucinio Tribunolo 2001 m. jurisprudenciją, taip rašo apie lygiateisiškumo principo reikšmę: „Šis principas nuolatos (...) yra viena pagrindinių normų, kuria remiamasi; Tribunolas ja rėmėsi dažniau negu demokratinės teisinės valstybės nuostata“ [5, p. 707]. Besidomintiems konstitucine justicija Vidurio ir Rytų Europoje gerai žinoma, kad Lenkijos Konstitucinis Tribunolas savo sprendimuose dažnai operuoja teisinės valstybės principu.

Lietuvos Konstitucinio Teismo jurisprudencija atitinka šią tendenciją. Jeigu taip – didėja tikimybė, kad bus suformuluota nuosekli ir išsami visų asmenų lygybės sampratos konstitucinė doktrina. Kodėl pareiškėjai taip dažnai remiasi lygybės principo pažeidimu? Atsakant reikėtų atkreipti dėmesį į tokią aplinkybę: bet kokį įstatymą ar kitą teisės aktą galima įvertinti per asmenų lygybės principo prizmę, bet koks teisinis tekstas gali būti „perskaitytas“ šiuo aspektu. Taigi asmenų lygybės principo universalumas jį išskiria iš kitų Konstitucijoje įtvirtintų įstatymų ir poįstatyminių aktų konstitucingumo tikrinimo matų. Kita aplinkybė, lemianti, kad šis principas dažnai taikomas, – dvilypis šio principo pobūdis: asmenų lygybė kartu yra tiek pagrindinė teisė savaime, tiek ir kitų pagrindinių teisių įgyvendinimo esminė sąlyga. Todėl nagrinėjant klausimą dėl vienos ar kitos asmens konstitucinės teisės apsaugos išskyla lygiateisiškumo aspektas.

II. Konstitucinio Teismo veiklos praktika tikrinant įstatymų ir kitų teisės aktų konstitucingumą leidžia kalbėti apie įsitvirtinusią Lietuvos konstitucinės teisės sistemos sampratą, kuriai būdingas pripažinimas, kad visas teisinis gyvenimas sukasi apie konstituciją, kad konstitucijos principai ir normos atitinkama kryptimi nukreipia teisės kūrybą ir praktiką, kad visa teisė turi atitikti konstituciją tiek turinio, tiek formaliais požymiais. Tokia sistema – griežtai hierarchizuota, ir šioje sistemoje išsiskiria konstitucija – pirminė ir aukščiausioji pozityvioji teisė. Konstitucijos įtaką jaučia visa teisės sistema, visos teisinio reguliavimo sritys.

Konstitucija yra tikrasis ordinarinio teisinio reguliavimo, įtvirtinto įstatymuose arba poįstatyminiuose aktuose, teisiškumo patikrinimo matas. Į Konstituciją, kaip teisės matą, reikia žiūrėti kaip į darnią konstitucinių principų ir normų sistemą, kurios elementai tarpusavyje su-

siję, vienas kitą papildo. Būtent šią sistemą ir turi atitikti visa kita teisė. Įstatymų ir poįstatyminių aktų atitikties konstitucijai tikrinimas – Konstitucinio Teismo darbo kasdienybė. Kiekvienoje byloje tenka interpretuoti tiek Konstituciją, tiek tikrinamą įstatymą ar kitą teisės aktą. Palyginęs interpretacijų rezultatus Teismas konstatuoja, kad aktas atitinka arba prieštarauja konstitucijai. Kiekvieno tyrimo pagrindas – Konstitucijoje įtvirtinto reguliavimo samprata. Būtent interpretuodamas Konstituciją Konstitucinis Teismas suteikia jai teisinį gyvenimą, tik Konstitucinio Teismo dėka Konstitucijos principai ir normos įgauna aiškiai apibrėžtas ribas, tampa realiu ordinarinės teisės teisiškumo patikros matu.

Minėjome, kad tarp Konstitucijos normų ir principų išsiskiria visų asmenų lygybės įstatymui, teismui, kitoms valstybės institucijoms arba pareigūnams principas. Šiam principui būdingas universalumas, jo kaip konstitucingumo mato panaudojimo galimybės didžiulės, gal tik kompleksinio pobūdžio teisinės valstybės principas (lygiateisiškumas irgi būtų vienas jį sudarančių principų) pranoksta savo patikros potencialu. Neatsitiktinai analizuojant lygiateisiškumo principo reikšmę konstitucinėje jurisprudencijoje pastebima, kad „Lygiateisiškumo principas Konstitucinio Teismo sprendimuose dažniausiai interpretuojamas aiškinant asmenų turtines arba procesines teises, formuluojant kitus (...) teisės principus“ [6, p. 126]. Konstitucinio Teismo nutarimai yra lyg mozaika, kurioje galima pabandyti išskirti įvairius konstitucinį visų asmens lygybės principą apibūdinančius teisinius elementus, susilaukusius Konstitucinio Teismo dėmesio.

Asmenų lygybės principas apibūdinamas kaip „vienas pagrindinių konstitucinių principų, kuris savo ruožtu glaudžiai siejasi su kitais konstituciniais principais ir nuostatomis“ [7]. Taigi į šį principą žvelgiama kaip į darnios konstitucinės sistemos elementą, išsiskiriantį savo universaliu pobūdžiu; tai tarsi principas, kurį pažeidus griūva visa Konstitucijos principų ir nuostatų grandinė. Konstitucinis Teismas ne viename nutarime yra pabrėžęs, kad Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas. Todėl asmens lygybės principas Konstitucinio Teismo tyrimuose neretai susijęs su kitais Konstitucijos principais arba nuostatomis – vienu atveju (1996 m. lapkričio 20 d. Konstitucinio Teismo nutarime) su sutarčių laisvės principu, kitu atveju – su demokratija ir t. t.

Pažymėtina, kad kartais lygybės aspektai tiesiogiai formuluojami pačiame Konstitucijos tekste: Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad piliečiai turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą, 50 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad visos profesinės sąjungos turi lygias teises, Konstitucijos 55 straipsnio 1 dalis nustato lygią Seimo narių rinkimų teisę ir t. t. Be to, šis principas, kaip pažymėjo Konstitucinis Teismas 1998 m. spalio 27 d. nutarime, reiškia, kad *kiekvieno žmogaus prigimtines teises turi būti vienodai traktuojamas*. Taigi įgyvendinant Konstitucijoje įtvirtintas teises ir laisves visados yra svarbus asmenų lygybės aspektas. Konstitucinis teisių ir laisvių užtikrinimas įstatymuose ir poįstatyminiuose aktuose yra tikrinamas ir asmenų lygybės aspektu. Todėl įprasti Konstitucijos 23 ir 29, 25 ir 29, 46 ir 29 straipsnių deriniai, į kuriuos atsižvelgus daroma išvada dėl tikrinamų nuostatų konstitucingumo.

Atskleidžiamas šio konstitucinio principo esmę Konstitucinis Teismas jį apibūdino kaip *nediskriminaciją* (1997 m. gegužės 6 d., 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimai) arba pažymėjo, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą (žiūrėkite šio Konstitucijos straipsnio 2 dalį „Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu“). Kas yra nediskriminacija, iš esmės nustatoma pirmiausia apibrėžus, kas yra diskriminacija. „Diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius. Tačiau diskriminacija nelaikomas diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu tuo siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų. Prie diskriminacinių ribojimų nepriskiriami ir specialūs reikalavimai arba tam tikros sąlygos, kai jų nustatymas būna susijęs su reguliuojamų santykių ypatumais“ [8].

Kitais atvejais nurodoma, kad šis principas reiškia *nediskriminavimą ir privilegijų neteikimą*. Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. ir 2002 m. balandžio 23 d. nutarimuose teigiama, kad Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas asmens nediskriminavimo ir privilegijų neteikimo principas. Konstitucinis Teismas konstitucinio visų asmenų lygybės principo esmę atskleidžia tokia formuluote: asmenų lygybės principas įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus vertinti skirtingai [16; 9]. Kita vertus, konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, kurių skirtinga padėtis, atžvilgiu (Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. ir kiti nutarimai).

Konstitucinis Teismas pažymėjo dar vieną šio principo savybę – tai *formalios teisinės lygybės principas* [9]. (Beje, pažymėtina, kad kartu Konstitucinis Teismas priminė, kad šis principas nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis tam tikrų asmenų kategorijų, kurių padėtis skirtinga, reguliavimas). Neatsitiktinai teisinėje literatūroje rašoma apie visų asmenų lygybės, arba lygiateisiškumo, principą. Konstitucinis Teismas apibrėžia ir valstybės institucijų veiklos sritis, kuriose taikomas šis principas. Dar 1996 m. sausio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo: šio principo turi būti laikomasi: 1) leidžiant įstatymus; 2) juos taikant; 3) vykdant teisingumą (tokia interpretacija pakartota 1998 m. birželio 18 d., 2000 m. gegužės 8 d., 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimuose).

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad *šis principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims* [10].

Dar viena Konstitucinio Teismo nutarimuose padaryta išvada: „Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms arba pareigūnams *principas įpareigoja valstybę vienodai veiksmingomis priemonėmis ginti kiekvieno asmens teises ir laisves*“ [11]. Taigi Konstitucinis Teismas pabrėžia ir valstybės pareigą vienodai veiksmingai užtikrinti visų asmenų teises ir laisves. Tai reikšmingas šio konstitucinio principo aspektas.

Konstitucinio Teismo nutarimuose pažymimos ir tokios šio principo savybės:

- a) visų asmenų lygybės principas – *sudėtinis principas*. Pirmiausia galima skirti: asmens lygybę įstatymui; lygybę teismui; lygybę kitoms valstybės institucijoms ir pareigūnams;
- b) visų asmenų lygybės principas Konstitucinio Teismo doktrinoje suprantamas *dviem aspektais*: 1) kaip *bendrasis Konstitucijos principas* ir 2) kaip *prigimtinė teisė*: konstitucinis visų asmenų lygybės principas aiškinamas kaip prigimtinė asmens teisė.[12]

III. Kaip plėtojosi Konstitucinio Teismo visų asmenų lygybės principo konstitucinė doktrina, kokie aspektai yra problemiškesni, kaip šis principas atsispindėjo Konstitucinio Teismo nutarimuose? Į šiuos klausimus ir bandysime atsakyti. Iš karto atkreipiame dėmesį: atsakymai bus kiek fragmentiški, išvados – ne visados kategoriškos.

Pirmas, atrodytų, kiek banalus klausimas: kieno atžvilgiu taikomas visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms arba pareigūnams principas?

Konstitucinis Teismas 1993 m. lapkričio 8 d. nutarime, nagrinėdamas prašymą dėl Seimo rinkimų įstatymo nuostatų, kuriose buvo atsisakyta anksčiau įtvirtinto rinkimuose dalyvaujančių partijų ir visuomeninių politinių judėjimų vienodo atstovavimo visose rinkimų komisijose principo, konstatavo, kad ir konstitucinis asmenų lygybės principas *taikytinas tik fiziniams asmenims*. Teismas tokį savo sprendimą motyvavo tuo, kad Konstitucijos „29 straipsnis yra Konstitucijos II skirsnyje, kuris pavadintas „Žmogus ir valstybė“, todėl sąvoka „asmuo“ šiuo atveju tegali būti „žmogaus“ sinonimas. Šiame Konstitucijos skirsnyje, kartu ir 29 straipsnyje kalbama tik apie žmogaus ir piliečio teises, laisves ir pareigas, todėl nėra juridinio pagrindo plačiau traktuoti sąvoką „asmuo“ [13]. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad kolektyviniams teisės subjektams (organizacijoms, institucijoms) būdinga teisinės padėties įvairovė, todėl tik teisės subjektų tipologijos pagrindu gali būti išskiriamos vienodą specialųjį teisingumą turinčios subjektų grupės, tik jos gali būti tarpusavyje lyginamos.

Tokia doktrina suformuluota Konstitucinio Teismo veiklos pradžioje, motyvuojant tuo, kad šis principas suformuluotas Konstitucijos II skyriuje „Žmogus ir valstybė“ ir todėl sąvoka „asmuo“ nėra sąvokos „žmogus“ sinonimas. Ar pakanka vertinti Konstitucijos nuostatą vieno jos skyriaus kontekste? Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarime Teismas, jau remdamasis visa Konstitucija („Konstitucijoje įtvirtintas visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principas yra vienas pagrindinių konstitucinių principų, kuris savo ruožtu glaudžiai siejasi ir su kitais konstituciniais principais bei nuostatomis“) [14] daro išvadą, kad „šis principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai“. Tai buvo esminis konstitucinės doktrinos pokytis, tuoj pat pastebėtas konstitucinės justicijos tyrinėtojų [6, p. 123]. Naujoji asmenų, kuriems taikomas lygybės principas, samprata atitiko ir daugelio didesnę patirtį turinčių konstitucinės kontrolės institucijų formuluojamą doktriną, požiūrį, kad įstatymų leidėjas „privalo laikytis lygybės principo tiek fizinių, tiek juridinių asmenų, kurie gali būti privatinės teisės juridiniai asmenys (profesinės sąjungos, bendrovės) arba viešosios teisės juridiniai asmenys (viešosios įstaigos, teritorinės bendruomenės), atžvilgiu“ [2, p. 85]. Naujoji subjekto sampratos doktrina, kad konstitucinis asmens lygybės principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, pakartota (tolesnis naujos asmenų sampratos įtvirtinimo sustiprinimas) Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d., 2000 m. vasario 23 d. ir 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimuose [15]. Ši doktrina leido Konstituciniam Teismui apginti ir juridinių asmenų, kurie dėl Konstitucinio Teismo nagrinėto ginčijamo teisinio reguliavimo pateko į nelygiateisę padėtį arba patyrė diskriminaciją, teises. Antai minėtame Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarime buvo konstatuota, kad „Vyriausybės 1998 m. sausio 14 d. nutarimu patvirtintoje „Lietuvos Respublikoje pagamintų ir parduodamų alkoholinių gėrimų ženklavimo 1998 metų pavyzdžio banderolėmis tvarkoje“ ir „Importuojamų į Lietuvos Respubliką alkoholinių gėrimų ženklavimo 1998 metų pavyzdžio banderolėmis tvarkoje“ yra nustatytas toks teisinis reguliavimas, kai įmonės, turinčios teisę prekiauti importuotais alkoholiniais gėrimais, ir įmonės, turinčios teisę prekiauti tik Lietuvoje pagamintais alkoholiniais gėrimais, pateko į akivaizdžiai skirtingą teisinę padėtį: įmonės, turinčios teisę prekiauti importuotais alkoholiniais gėrimais, po nustatytos datos turėjo teisę seno pavyzdžio banderolėmis paženklintus importuotus gėrimus paženklinti 1998 m. pavyzdžio banderolėmis ir toliau jais prekiauti, juos gabenti bei laikyti, o įmonės, turinčios teisę prekiauti tik Lietuvoje pagamintais alkoholiniais gėrimais, neturėjo teisės seno pavyzdžio banderolėmis paženklintų gėrimų paženklinti 1998 m. pavyzdžio banderolėmis – šioms įmonėms tiesiog buvo uždrausta prekiauti dar iki draudimų nustatymo teisėtai įsigytais joms nuosavybės teise priklausančiais Lietuvoje pagamintais alkoholiniais gėrimais, paženklintais seno pavyzdžio banderolėmis, juos gabenti ir laikyti“. Konstitucinio Teismo nuomone, „toks teisinis reguliavimas vertintinas kaip pastatantis ūkio subjektus į nevienodą, nelygiateisę padėtį, kaip diskriminuojantis tuos ūkio subjektus, kurie turi teisę prekiauti tik Lietuvoje pagamintais alkoholiniais gėrimais, ir dėl to pažeidžiantis Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą asmenų lygybės įstatymui principą“.

2000 m. gruodžio 6 d. nutarime Konstitucinis Teismas vertino, ar konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtintam lygybės principui neprieštaruja teisinis reguliavimas, nustatantis atsakomybę mokestiniuose santykiuose ūkio subjektams, kurie yra juridiniai asmenys, ir ūkio subjektams, turintiems juridinio asmens teises, taip pat atsakomybę ūkio subjektų savininkų ir darbuotojų, atsakingų už teisingą mokesčių apskaičiavimą ir sumokėjimą į valstybės (savivaldybių) biudžetą bei fondus. Konstitucinio Teismo nagrinėtos Mokesčių administravimo nuostatos pripažintos neprieštaraujančiomis Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

Dar viena problema – kam adresuojama pareiga laikytis lygybės principo? Vien Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalies analizė leistų kalbėti apie įstatymų leidėjo, teismų, kitų valstybės institucijų ar pareigūnų pareigą. Kita vertus, reiktų nepamiršti ir šio Konstitucijos straipsnio 2 dalies, draudžiančios diskriminaciją dėl lyties, rasės, tautybės, kilmės, kalbos ir t. t. Šiuo atveju tai visų valstybės institucijų, pareigūnų, taip pat visų fizinių ir juridinių asmenų

pareiga. Tuo labiau, kad Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad lygybės principas apskritai gali būti apibūdintas kaip nediskriminacija. Tas ypač svarbu rinkos ūkio sąlygomis reguliuojamuose darbo santykiuose. Neretai darbdavys, su kuriuo susiduria darbuotojas, yra privatus asmuo. Jam irgi privalu laikytis konstitucinių imperatyvų.

Taigi Konstitucinio Teismo visų asmenų lygybės įstatymui, teismui, kitoms valstybės institucijoms ir pareigūnams apibūdinimas kaip nediskriminacija leistų daryti išvada, kad ir konstitucinėje jurisprudencijoje įtvirtinta ne tik nurodytų valstybės institucijų, bet ir visų fizinių ir juridinių asmenų pareiga užtikrinti šio principo laikymąsi.

IV. Nevienodo teisinio reguliavimo pateisinimas ir tokio reguliavimo kriterijų nustatymas buvo ne vieno Konstitucinio Teismo tyrimo asmenų lygybės principo aspektu pagrindas. Taigi nagrinėsime Konstitucinio Teismo požiūrį į tam tikrų asmenų padėties arba tam tikrų situacijų teisinio reguliavimo specifikos konstitucingumą.

Jau 1996 m. sausio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad „patys asmenys būna skirtingi, ir leidžiant įstatymus tam tikrais atvejais į tai atsižvelgiama“. Teismas šiame nutarime dar nebandė formuluoti nevienodo teisinio reguliavimo doktrinos ir pasitenkino tik pateikęs pavyzdį. „Pavyzdžiui, jei įstatyme visuomenės labui ar humanizmo siekais bus atsižvelgta į asmenų socialinės padėties skirtumus, tai savaime dar nereikš asmenų lygybės principo pažeidimo. Be to, neretai įstatymai skiriami tik tam tikroms asmenų kategorijoms arba galioja tik esant tam tikroms situacijoms, į kurias patenka vienos ar kitos kategorijos asmenys. Teisinio reguliavimo būdus ir turinį lemia socialinio gyvenimo įvairovė“ [16].

Iš pavyzdžio matyti, kad nevienodas teisinis reguliavimas gali būti grindžiamas: 1) reguliavimo tikslu (visuomenės labui arba siekiant humanizmo tikslų); 2) asmenų teisinės padėties skirtumu. Be to, tarsi pratęsiant socialinės padėties skirtumų aiškinimą pažymėta, kad tokie įstatymai gali būti: 1) skiriami tik tam tikroms asmenų kategorijoms; 2) arba tik esant tam tikroms situacijoms, į kurias patenka vienos ar kitos kategorijos asmenys. Šiame nutarime Teismas taip pat pažymėjo, kad prigimtinių žmogaus teisių skirtingas aiškinimas ir nevienodas taikymas atskiroms asmenų kategorijoms neleistinas.

Kitame tais pačiais metais priimtame nutarime [14] Konstitucinis Teismas išdėstė, kad konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, kurių skirtinga padėtis, atžvilgiu, ir kad tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims. Taigi pabrėžiamas nevienodo reguliavimo pagrindas: tam tikrų asmenų kategorijos, kurių nevienoda padėtis. 1996 m. balandžio 18 d. nutarime Konstitucinis Teismas pakartojo 1996 m. vasario 28 d. nutarime išdėstytus mūsų minėtus argumentus.

Iš karto galėtume paklausti: o kaip įvertinti, kad susidariusios situacijos skirtingos? kokiu aspektu jas vertinti: politiniu, ekonominiu, socialiniu, kultūriniu? Taigi koks yra skirtingo reguliavimo pateisinimo pagrindas? Kokius kriterijus Konstitucinis Teismas pasirinko savo tyrimuose?

1997 m. gegužės 6 d. nutarime Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas Valdininkų įstatymo nuostatų atitiktį Konstitucijai asmenų lygybės principo aspektu, pažymėjo, kad „tam tikrais atvejais, tai yra esant pakankamai motyvuotam ir pagrįstam reikalui, įstatymu atskiroms subjektų grupėms galima nustatyti specialų teisinį statusą arba įtvirtinti tam tikrus teisinės padėties ypatumus“. Konstitucinis Teismas pažymėjo: „Ribojimai asmens arba asmenų grupės atžvilgiu yra įvairūs ir paprastai nustatomi dėl dviejų priežasčių: dėl objektyvių skirtumų (lytis, amžius ir kt.) arba dėl to, kad to reikalauja visuomenės interesai (pvz., pilietybė)“ [17]. Taigi skiriamos dvi skirtingo reguliavimo priežastys: *objektyvūs skirtumai* ir *visuomenės interesai*. Aiškindamas „visuomenės interesų“ sąvoką (tas buvo svarbu sprendžiant klausimą dėl valstybės tarnybos santykių reguliavimo) Konstitucinis Teismas pasitelkė Europos žmogaus teisių teismo jurisprudenciją: „Būtina pažymėti, kad sąvoka „visuomenės interesai“, taigi ir valstybinės tarnybos sąlygos, įvairiose valstybėse suprantami įvairiai. Europos žmogaus teisių teismo nutarimuose pažymėta, kad sąvoka „visuomenės interesai“ yra neišvengiamai plati. Teismas, suprasdamas, jog įstatymų leidėjams, kurie vykdo socialinę ir

ekonominę politiką, duodama pasirinkimo galimybė turi būti pakankamai plati, atsižvelgs į įstatymų leidėjų sprendimus apibrėžiant „visuomenės interesus“, nebent tie sprendimai būtų realiai nepagrįsti (bylos James ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (1986 m.), Litghgow ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (1987 m.)). Tai reiškia, kad įstatymų leidžiamajai valdžiai yra suteikta teisė nustatyti viešojo intereso ribas konkrečiuose santykiuose, o sprendimai dėl viešojo intereso apibrėžimo ir jo patenkinimo būdo turi būti realiai pagrįsti ir teisėti“ [18]. Konstitucinis Teismas šiame nutarime konstatavo, kad „Viešasis interesas valstybinės tarnybos santykiuose bendriausia prasme apibūdintas Konstitucijos 5 straipsnio trečiosios dalies nuostatoje „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“. Tai reiškia, kad valstybės ir savivaldybių tarnautojai vykdo specifines funkcijas, priklausomas nuo valstybės valdymo tarnybos paskirties. Kad galėtų šias funkcijas tinkamai vykdyti, pilietis, stojantis į valstybės valdymo tarnybą, turi atitikti įstatymų nustatytas sąlygas. (...) Į valstybės valdymo tarnybą priimami Lietuvos Respublikos piliečiai, mokantys valstybinę kalbą ir atitinkantys kitus, jų pareigoms nustatytus, kvalifikacinius reikalavimus. Įstatyme taip pat nustatyta, kad valstybės valdymo tarnyboje negali dirbti asmenys, teisti už sunkius nusikaltimus, nusikaltimus valstybės tarnybai, taip pat asmenys, kuriuos sieja artimi giminystės ar svainystės ryšiai, jeigu jų tarnyba yra susijusi su vieno iš jų tiesioginiu pavaldumu kitam arba su vieno teise kontroliuoti kitą“.

Konstitucinio Teismo nuomone, Valdininkų įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje buvo suformuluoti specialūs draudimai, kurie savo pobūdžiu skiriasi nuo anksčiau išvardytų bendrųjų reikalavimų ir draudimų. Laikantis šių draudimų, norintis stoti į valstybės valdymo tarnybą personalinės įmonės savininkas, ūkinės bendrijos tikrasis narys arba komanditorius, taip pat asmuo, įsigijęs daugiau kaip 10 procentų vienos įmonės vertybinių popierių, privalo riboti savo turtines teises. Ginčijama teisės norma piliečiai buvo diferencijuojami į: 1) neturinčius šio įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkte nurodyto turto ir galinčius stoti į Lietuvos Respublikos valstybės valdymo tarnybą (jeigu jie atitinka kitus įstatymo keliamus reikalavimus) ir 2) turinčius minėto įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkte išvardytą turtą. Pastarieji piliečiai vienodas su kitais galimybes stoti į valstybinę tarnybą įgyja tik tuomet, kai šio turto atsisako arba jį apriboja iki įstatymo numatyto dydžio.

Konstitucinis Teismas padarė išvadą, jog minėti draudimai valdininkui būti personalinės įmonės savininku, draudimas būti ūkinės bendrijos tikruoju nariu arba komanditoriumi, taip pat draudimas įsigyti daugiau kaip 10 procentų vienos įmonės vertybinių popierių prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

Nuodugniau pagrįsdamas 1996 m. vasario 28 d. nutarime suformuluotą doktriną, kad konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia nevienodo teisinio tam tikrų asmenų kategorijų, kurių skirtinga padėtis, reguliavimo, Konstitucinis Teismas 1997 m. lapkričio 13 d. nutarime pažymėjo aplinkybes, kurios leidžia nustatyti, ar pagrįstai nustatytas skirtingas teisinis reguliavimas. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pirmiausia turi būti įvertinti atitinkamų subjektų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai; antra, reikia atsižvelgti į teisės aktų suderinamumą pagal jų hierarchiją, reguliavimo apimtį ir kt.; trečia, būtina įvertinti, ar teisės normos, nustatančios specialias sąlygas, atitinka teisės akto paskirtį ir tikslą. Konkrečių teisės normų pagrįstumas gali būti įtikinamas tais atvejais, kai į visas nurodytas aplinkybes buvo atsižvelgta.

Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarime pažymėta, kad diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu tuo siekiama pozityvių visuomeniškai reikšmingų tikslų, nelaikomas diskriminacija.

2000 m. gegužės 8 d., 2000 m. spalio 18 d., 2000 m. gruodžio 6 d., 2000 m. balandžio 23 d. Konstitucinio Teismo nutarimuose pakartota, kad konstitucinis lygybės principas nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis tam tikrų asmenų kategorijų, kurių padėtis skirtinga, reguliavimas. 2000 m. gruodžio 6 d. nutarime kartu pažymėta, kad „konstitucinis asmenų lygybės principas būtų pažeidžiamas, jei tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skirta teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų

kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisintinas“ [18], t. y. prisimintas 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimo, kuriame buvo sprendžiami butų privatizavimo santykių reguliavimo klausimai, teiginys.

V. Apžvelgę nuo 1993 m. lapkričio 8 d. priimtus Konstitucinio Teismo nutarimus pastebėsime, kad Konstitucinis Teismas vienokiu ar kitokiu būdu yra išskyręs šį principą sudarančius elementus (kartais apibūdinamus kaip asmenų lygybės principo sudėtinės dalis). Atskiroms asmenų lygybės principo sudėtinėms dalims skirta nevienodai dėmesio – asmenų lygybė įstatymui ir asmenų lygybė teismui principai aptarti kiek plačiau, o asmenų lygybė kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principas tik minimas, nepateikiant kokios nors specifinės sampratos.

Asmenų lygybės įstatymui principas – kaip demokratinės visuomenės pagrindas – buvo išaiškintas 1996 m. balandžio 18 d. nutarime. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad „Konstitucijos nuostata įstatymui visi asmenys lygūs“ reikalauja, kad šalies teisėje būtų įtvirtintos pagrindinės teisės ir pareigos kiekvienam asmeniui lygiai su kitais be jokių išimčių. Šioje nuostatoje skelbiama formali visų asmenų lygybė. Kartu pabrėžta, jog tai nepaneigia ir nevienodo teisinio reguliavimo, laikantis tam tikrų sąlygų, galimybės (1997 m. lapkričio 13 d. nutarime pažymėta, kad lygybės įstatymui principas teisėje reiškia „lygų matą“, kai reikia tą pačią normą taikyti skirtingiems asmenims).

Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarime taip pat buvo konstatuota, kad kita sudedamoji asmenų lygybės principo dalis atsispindi Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalies nuostatoje „teismui visi asmenys yra lygūs“. Demokratinėje valstybėje teismas – pagrindinė institucinė žmogaus teisių ir laisvių garantija; asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Teisminės gynybos veiksmingumas tiesiogiai siejasi su konstituciniu principu „teismui visi asmenys lygūs“. Teismai vykdo teisingumą, t. y. sprendžia teisinius konfliktus, priimdami teisinius sprendimus. Teisingumas vykdomas taikant specialias procesines normas, kurių paskirtis – užtikrinti asmens teises teisme, priimti teisingą sprendimą. Konstitucinis Teismas šioje byloje pažymėjo, kad civiliniame procese asmenų lygybės principas pasireiškia kaip šalių procesinio lygiateisiškumo principas.

Lygybė kitoms valstybės institucijoms arba pareigūnams būtų dar vienas asmenų lygybės principo elementas. Neabejoju, kad anksčiau ar vėliau Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje bus suformuluota ir jo samprata.

VI. Visų asmenų lygybės principo laikymosi kontrolė – vienas iš konstitucinių instrumentų, užtikrinančių, kad vienus ar kitus santykius reguliuojantis ordinarinės teisės aktas (įstatymas arba poįstatyminis aktas) bus perrašytas pagal Konstitucijos reikalavimus. Žvelgti į ordinarinę teisę per Konstitucijoje įtvirtintų asmenų lygybės principą reiškia garantuoti, kad visose įstatymų ir poįstatyminių aktų reguliavimo srityse bus užtikrinta asmens prigimtinė teisė būti traktuojamam vienodai su kitais.

Ekonominiai santykiai (Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarime tirti akcinių bendrovių veiklą bei valstybės turto pirminį privatizavimą reguliavę įstatymai; 1996 m. vasario 28 d. nutarime – žemės ūkio produkciją perdirbančių įmonių atsiskaitymo santykiai; 2000 m. spalio 18 d. nutarime – akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo santykiai ir t. t.), *nuosavybės teisių atkūrimo santykiai* (Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 19 d. nutarime, remiantis Konstitucijos 29 straipsniu, pažymėta, kad atkuriant nuosavybės teises turi būti ginamos ne tik buvusių savininkų, bet ir fizinių asmenų, įsigijusių gyvenamuosius namus ar jų dalis pagal teisėtus sandorius, teisės). Taip su Konstitucijos 29 straipsnio nuostatomis sietinas Konstitucinio Teismo 1995 m. kovo 8 d. nutarime išdėstytas buvusių savininkų, gyvenančių vienkiemiuose, teisių, palyginti su kitais žemės naudotojais, ribojimas. *Valstybės tarnybos santykiai* (Konstitucinio Teismo 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas), *mokestiniai santykiai* (Mokesčių administravimo įstatymo atitiktis tirta 2000 m. gruodžio 6 d. Konstitucinio Teismo nutarime), *baudžiamojo persekiojimo santykiai* (Operatyvinės veiklos įstatymas – 2000 m. gegužės 8 d. Konstitucinio Teismo nutarimas), *žalos,*

padarytos neteisėtais kvotos tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo santykiai (žr. 2000 m. birželio 30 d. Konstitucinio Teismo nutarimą) ir kiti santykiai buvo tikrinami atsižvelgiant į šį konstitucinį principą.

Konstitucijoje įtvirtintas asmens lygybės kaip „lygaus mato“ principas įpareigoja įstatymų leidėją reguliuojant baudžiamuosius arba administracines atsakomybės santykius. Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarime pažymėta, kad lygybės principas reiškia, kad už padarytą nusikaltimą yra nustatyti vienodi atsakomybės pagrindai. Šioje teisės šakoje lygybės įstatymui principas realizuojamas pripažįstant, kad nusikaltimo požymių visuma, aprašyta įstatyme, apibūdina veiką kaip nusikaltimą ir tuo atžvilgiu tampa „lygiu matu“ visiems tam tikrą veiką padariusiems asmenims. Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad bausmės individualizavimas nepažeidžia asmens lygybės įstatymui principo [19].

„Civiliniame procese asmenų lygybės teismui principas pasireiškia kaip šalių procesinio lygiateisiškumo principas (...). Lygiateisių proceso šalių ginčas, kai kiekviena iš bylos šalių teismo nagrinėjimo metu naudojasi vienodomis galimybėmis ir reiškia civilinio proceso esmę“ [20]. Į Konstitucijos 29 straipsnį atsižvelgta ir aiškinant prokuroro vaidmenį procese. Konstitucinis Teismas 1994 m. vasario 14 d. nutarime yra pažymėjęs, kad prokuroras negali turėti daugiau procesinių teisių, negu įstatymas jų suteikia ieškovui, kitaip būtų pažeista Konstitucijos 29 straipsnio nuostata, kad įstatymui ir teismui visi asmenys yra lygūs.

VII. Nagrinėdami vienos ar kitos konstitucinės nuostatos interpretavimo istoriją autoriai pažymi, kad štai vienu klausimu žingsnis po žingsnio plėtota ir tikslinta ankstesnė doktrina, o štai kitu klausimu – Konstitucinis Teismas keitė savo poziciją, padarė tam tikrą „posūkį“ doktrinoje, o trečiuoju atveju – paprasčiausiai pakartojamos jau anksčiau išdėstytos formulės. Konstitucinio visų asmenų lygybės principo interpretacijos pradžia – minėtas 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas, kuris šio principo doktrinos istorijoje pažymėtas „asmens“, suprantamo vien kaip „fizinis asmuo“, ženklu. Ši samprata jau 1996 m. vasario 28 d. nutarime iš esmės keičiama: asmenų lygybės principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims. Tai buvo tik trečiasis Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame plėtota šio principo doktrina. Taigi pirmoji korekcija padaryta gana greitai. Tačiau ji buvo būtina, norint neiškirti iš daugelio kitų konstitucinių teismų šio principo interpretavimo praktikos. Dar 1996 m. (žr. tų metų sausio 24 d., vasario 28 d., balandžio 18 d. nutarimus) suformuluojama nevienodo teisinio reguliavimo tam tikrų asmenų kategorijų, kurių padėtis skirtinga, doktrina. Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarime pabrėžiama, kad šio principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Reiktų pažymėti ir tai, kad po 1996 m. vasario 28 d. priimtuose Konstitucinio Teismo nutarimuose nuosekliai įtvirtinama fizinio ir juridinio asmens samprata.

1997 m. gegužės 6 d. Konstitucinio Teismo nutarime pabrėžiamas naujas šio principo sampratos elementas – principas apibūdinamas kaip nediskriminacija. Šiame ir kitame (1997 m. lapkričio 13 d.) Konstitucinio Teismo nutarimuose toliau detalizuojama, kokių būtina laikytis sąlygų įstatymu nustatant nevienodą teisinį tam tikrų asmenų kategorijų, kurių padėtis skirtinga, reguliavimą. 1998 m. Konstitucinio Teismo nutarimuose išryškėja dar vienas šio principo bruožas: visų asmenų lygybės principas yra konstitucinė žmogaus prigimtinės teisės būti traktuojamam vienodai su kitais garantija.

2000 m. Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d., birželio 30 d., spalio 18 d., gruodžio 6 d. nutarimuose šio principo samprata papildoma naujais bruožais: tai formalus teisinės lygybės principas, tai principas, įpareigojantis valstybę vienodai veiksmingomis priemonėmis ginti kiekvieno asmens teises ir laisves. 2001 m. balandžio 12 d. ir 2002 m. balandžio 23 d. Konstitucinio Teismo nutarimuose iš esmės kartojasi jau pripažinti teiginiai.

Kartais Konstitucinis Teismas, vertindamas ginčijamų nuostatų atitiktį konstituciniam lygybės principui, tenkinasi minimalia argumentacija ir specialiai nebeaiškina jau atskleistų šio principo elementų (Konstitucinio Teismo 2003 m. balandžio 9 d. ir 2003 m. gegužės 6 d. nutarimai). Konstitucinio lygybės principo interpretavimo Konstitucinio Teismo nutarimuose

istorija patvirtina, kad „(...) kiekviena konstitucija visuomet yra „nebaigta“, kad konstitucinės doktrinos plėtojimas yra nuolatinis ėjimas jos pilnatvės link“ [21, p. 13].

VIII. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos analizė leidžia teigti, kad konstitucinis asmenų lygybės principas yra vienas dažniausiai taikomų teisės aktų atitikties Konstitucijai tikrinimo matų.

Konstitucinio Teismo nutarimuose atskleisti tokie šio principo sampratos aspektai:

- 1) tai universalus pobūdžio principas, glaudžiai susijęs su kitais konstituciniais principais ir nuostatomis;
- 2) tai formalios teisinės lygybės principas, kuris kartu nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis tam tikrų asmenų kategorijų, kurių padėtis skirtinga, reguliavimas;
- 3) šis principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims;
- 4) šis principas įpareigoja valstybę vienodai veiksmingomis priemonėmis ginti kiekvieno asmens teises ir laisves.

Konstitucinio Teismo nutarimuose yra atskleistas įvairių šį principą sudarančių elementų turinys. Taip Konstitucinis Teismas savo sprendimais išryškina įvairius šio principo aspektus, į kuriuos atsižvelgiant tikrinamas įstatymuose ir poįstatyminiuose aktuose įtvirtinto teisinio reguliavimo konstitucingumas.

PASTABOS IR LITERATŪRA

1. **Kūris E.** Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis // *Justitia*. 2003. Nr. 3–4.
2. **Favoreu L.** Konstituciniai teismai. – Vilnius: Garnelis, 2001.
3. **Rousseau D.** *Droit du contentieux constitutionnel*, 4e édition. – Paris: Montchrestien, 1995.
4. **Delperée F.** *Le droit constitutionnel de la Belgique*. – Bruxelles-Paris: Bruylant–L.G.D.J., 2000.
5. **Garlicki L.** Pologne (Chroniques) // *Annuaire international de justice constitutionnelle*. T. XVII. 2001. – Paris: Economica, 2002.
6. **Birmontienė T.** Žmogaus teisių problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose // *Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis*. – Vilnius, 1998.
7. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*. 1996. Nr. 36–915.
8. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*. 1998. Nr. 100–2791.
9. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 39–1150.
10. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4 straipsnio 1, 4, 9 ir 11 dalių, 8 straipsnio 1 dalies, 15 straipsnio 2 punkto ir 20 straipsnio 1, 2, 3 bei 4 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*. 1998. Nr. 95–2642.
11. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymo iširti, ar Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 29 straipsnio pakeitimo įstatymas neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 54–1588.

12. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 114–2643.
13. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1993. Nr. 61–1166.
14. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 20–573.
15. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 36–915; **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 14 d. nutarimo Nr. 36 „Dėl 1998 metų pavyzdžio banderolių tabako gaminiams ir alkoholiniams gėrimams ženklinti įvedimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 8 straipsnio 1 daliai ir 12 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 17–419; **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 105–3318.
16. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 9–228.
17. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 40–977.
18. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 105–3318.
19. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 104–2644.
20. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 36–915.
21. **Kūris E.** Konstitucija, konstitucinė doktrina ir Konstitucinio Teismo diskrecija // Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. Baltijos ir Skandinavijos šalių konferencijos medžiaga. – Vilnius, 2002.

The Constitutional Principle of Equality of Persons as a Criterion to Test the Constitutionality of Legal Acts in the Practice of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania

Assoc. Prof. Dr. Egidijus Jarašiūnas

Law University of Lithuania

Keywords: *constitutional principle of equality of persons, formal equality, non-discrimination, absence of privileges.*

SUMMARY

The author analyses how the Constitutional Court of the Republic of Lithuania in its practice handles the constitutional principle of equality of persons as a criterion to test the constitutionality of legal acts. In its decisions the Constitutional Court exposes that this principle is characterised by formal equality even though this fact does not exclude a possibility to establish different legal regulation to certain categories of persons that enjoy different status. Also the Constitutional Court stressed that the principle of equality applies to juridical and physical persons alike, that this principle might be correctly understood as both a general constitutional principle and natural law. This principle is tightly interwoven with the rest of the body of constitutional principles and clauses. Non-discrimination, absence of privileges, equality of all persons before the law, the court, and other State institutions and officials are the elements, which stand instrumental in the process of aforementioned exposition. The judicial review of the application of the principle of equality of persons in the legal acts is one of the key elements ensuring the constitutionality of ordinary law.

